

Doorbreken van stereotypen in het onderwijs: Een onderzoek naar de rol van stereotypering bij de studiekeuze van ISK-leerlingen

Student: F. Assink (S4486161)

Begeleider: dr. H. Korpershoek

2^e beoordelaar: dr. N. Renting

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen

1 juni 2023

Abstract

When making a choice for further education after the Internationale Schakelklas (ISK), students can be influenced by stereotypes about certain professions. As a result, students may exclude certain courses or professions or see them as the only option, without this always matching their real interests and abilities. The aim of this research is to find out how students experience stereotyping and whether this influences their study choices. To this end, the following research question has been formulated: *“How do students of the Internationale Schakelklas (ISK) think they are confronted with stereotyping due to their ethnic background and how does this influence their choice of study?”* To answer the research question, three semi-structured focus group interviews have been conducted among ISK students from two different schools in the middle of the Netherlands. The interviews showed that students believe to be treated differently during their further education or job, showing that the students are aware of possible stereotyping and discrimination on the basis of their nationality or origin. This suggests that it can play a role when choosing a further education. Based on this, it is recommended to develop awareness programs specifically aimed at raising awareness of discrimination and stereotyping and promote mutual understanding between different cultures. In addition, it is essential that schools provide the necessary support to students who experience discrimination.

Inleiding

In Nederland volgen nieuwkomers die de Nederlandse taal niet of nauwelijks spreken, onderwijs bij de Internationale Schakelklas (ISK). Hier krijgen ze intensief Nederlandse les en worden ze voorbereid op het reguliere onderwijs. Na afronding van de ISK kiezen de leerlingen een vervolgopleiding die aansluit bij hun interesses en capaciteiten. Echter, bij het maken van deze keuze kunnen stereotypen een rol spelen (Fejes et al., 2021)

Bij het maken van een keuze voor een vervolgopleiding na de ISK, kunnen leerlingen zich laten beïnvloeden door stereotypen over bepaalde beroepen of opleidingen (Short & Boyson, 2012). Deze stereotypen kunnen bijvoorbeeld gebaseerd zijn op geslacht, etniciteit, sociaal-economische achtergrond, of persoonlijke interesses (Bisschop et al., 2021; Dasgupta & Asgari, 2004). Hierdoor kan het gebeuren dat leerlingen bepaalde opleidingen of beroepen uitsluiten of juist als enige optie zien, zonder dat dit altijd overeenkomt met hun werkelijke interesses en capaciteiten (Petit et al., 2013). Dit kan leiden tot verkeerde studiekeuzes, wat op zijn beurt kan leiden tot uitval en een vertraging in de ontwikkeling van de leerling (Steele, 2011). Als leerlingen bijvoorbeeld kiezen voor een opleiding omdat deze als "typisch" voor hun geslacht of afkomst wordt gezien, terwijl dit niet hun werkelijke interesses zijn, kunnen ze uiteindelijk minder gemotiveerd en minder succesvol zijn in deze opleiding (Karsten, 2016). Dit kan leiden tot een vertraging in hun ontwikkeling, uitval en het niet bereiken van hun volledige potentieel (De Koning et al., 2010). Het is daarom belangrijk dat leerlingen bij het maken van een keuze voor een vervolgopleiding gestimuleerd worden om hun eigen interesses en vaardigheden te onderzoeken (Draaisma, 2018).

Scholen bieden loopbaanoriëntatie (LOB) aan om leerlingen te helpen bij het ontdekken en ontwikkelen van hun interesses, vaardigheden en talenten en om hen te ondersteunen bij het nemen van weloverwogen beslissingen over hun toekomstige studie- en beroepskeuze (Gelderblom et al., 2021). Dit omvat activiteiten zoals gastcolleges, bedrijfsbezoeken, loopbaanbeurzen, stages en werkervaringsplaatsen, en individuele gesprekken met loopbaanadviseurs. Door het aanbieden van diverse LOB-activiteiten en het aanmoedigen van leerlingen om open te staan voor verschillende opties, kunnen stereotypen worden doorbroken en kunnen leerlingen een weloverwogen keuze maken die past bij hun persoonlijke interesses en capaciteiten (Warps, 2013). Het is belangrijk om bij het begeleiden van leerlingen in hun keuze voor een vervolgopleiding, stereotypen te erkennen en te doorbreken, om zo een inclusieve en gelijkwaardige samenleving te bevorderen.

Hoewel er veel onderzoek wordt gedaan naar keuzebegeleiding en loopbaanoriëntatie, en ook wel naar leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond, blijft de specifieke doelgroep

van ISK-leerlingen onderbelicht. Dit omdat de nadruk ligt op het leren van de Nederlandse taal en daardoor onderzoek bij ISK-leerlingen zich ook vaak daarop concentreert. Deze leerlingen hebben een andere etnisch-culturele achtergrond en kunnen andere uitdagingen ervaren bij het maken van een weloverwogen keuze voor een vervolgopleiding dan leerlingen die in Nederland zijn geboren (Rutledge et al., 2022). Dit kan bijvoorbeeld te maken hebben met culturele verschillen in de rol van ouders en familie bij het maken van studie- en beroepskeuzes, maar ook met verschillende verwachtingen van de samenleving ten aanzien van specifieke beroepen of opleidingen (Akosah-Twumasi et al., 2018; Gushue & Whitson, 2006). Daarnaast hebben ISK-leerlingen ook te maken met specifieke doorstroommogelijkheden. De meeste leerlingen stromen na twee jaar door naar het reguliere voortgezet onderwijs, maar sommige leerlingen kunnen direct doorstromen naar het mbo als ze al wat ouder zijn (VO-raad, 2018). Deze verschillen kunnen bijdragen aan stereotypering, waarbij ISK-leerlingen geconfronteerd kunnen worden met negatieve stereotypen over hun mogelijkheden en ambities.

Daarnaast kunnen taalbarrières en een gebrek aan kennis over de Nederlandse arbeidsmarkt de uitdagingen vergroten die deze leerlingen ervaren bij het maken van een weloverwogen keuze voor een vervolgopleiding (Stavenuiter et al., 2016). Het is daarom van groot belang om meer onderzoek te doen naar de specifieke behoeften en uitdagingen van ISK-leerlingen, met name op het gebied van het omgaan met stereotypering. Door meer inzicht te krijgen in de behoeften van deze doelgroep, kunnen er betere ondersteuningsprogramma's worden ontwikkeld om ervoor te zorgen dat alle leerlingen de kans krijgen om hun volledige potentieel te bereiken.

Het doel is om door middel van kwalitatief onderzoek inzicht te krijgen in de ervaringen van leerlingen van de ISK met betrekking tot stereotypering en/of discriminatie op basis van stereotypen en of dit een rol speelt in hun keuze voor vervolgopleiding. Daarom luidt de onderzoeksvraag: *“Hoe denken leerlingen van de Internationale Schakelklas (ISK) te maken te krijgen met stereotypering vanwege hun etnische achtergrond en speelt dit een rol bij hun studiekeuze?”* Deze vragen worden beantwoord aan de hand van de volgende deelvragen:

1. Op basis van welke kenmerken (bv. sekse/gender, etnische herkomst) denken leerlingen van de ISK te maken te krijgen met stereotypering en/of discriminatie bij hun studiekeuze?
2. In welke contexten (vervolgopleiding en/of baan) verwachten leerlingen van de ISK stereotypering en/of discriminatie te ervaren?
3. Op welke manieren beïnvloedt deze stereotypering de studiekeuze van leerlingen van de ISK?

4. Op welke manieren kunnen scholen de impact van stereotypering op de studiekeuze van leerlingen verminderen?

Alle vragen worden vanuit het perspectief van de leerlingen beschouwd.

Op basis van literatuuronderzoek blijkt dat leerlingen van de Internationale Schakelklas (ISK) vaak te maken hebben met de verwachtingen en vooroordelen vanwege hun etnische herkomst (Code et al., 2006). Deze verwachtingen en vooroordelen kunnen leiden tot stereotypering, waarbij ze bijvoorbeeld worden gezien als minder intelligent of minder capabel dan hun klasgenoten (Kenny et al., 2007). Als deze stereotypering daadwerkelijk een negatief effect heeft op het zelfvertrouwen en de motivatie van ISK-leerlingen om te leren en zich verder te ontwikkelen, dan is het belangrijk om hen te ondersteunen bij het ontwikkelen van hun talenten en vaardigheden. Ongeacht hun etnische achtergrond, is het van belang hen te stimuleren om hun eigen pad te volgen.

Het begrip stereotypering speelt een grote rol in het onderzoek. Dit kernbegrip wordt in onderstaand theoretisch kader nader toegelicht en geoperationaliseerd. Daarnaast zal er verder ingegaan worden op andere onderzoeken met betrekking tot stereotypering en studiekeuze.

Theoretisch kader

Stereotypering is een veelvoorkomend fenomeen in de samenleving en kan een negatieve invloed hebben op de manier waarop mensen elkaar zien en behandelen. Stereotypering is het toekennen van bepaalde eigenschappen of kenmerken aan een groep mensen op basis van hun lidmaatschap van die groep. Deze eigenschappen of kenmerken worden vaak geassocieerd met vooroordelen en generalisaties die niet noodzakelijkerwijs waar of accuraat zijn. Stereotypering kan leiden tot discriminatie, marginalisatie en ongelijke behandeling van individuen of groepen in de samenleving (Essanhaji & van den Brink, 2022). Volgens de Social Identity Theory (Tajfel & Turner, 1979) hebben mensen de neiging om zichzelf te identificeren met groepen die voor hen belangrijk zijn, zoals hun etniciteit, religie of geslacht. Mensen hebben ook de neiging om zichzelf te vergelijken met andere groepen en om een gevoel van superioriteit te ontwikkelen ten opzichte van andere groepen. Deze sociale identiteit kan leiden tot vooroordelen en stereotypen over andere groepen.

Stereotype dreiging (stereotype threat) is een psychologisch fenomeen dat ontstaat wanneer iemand zich bewust is van een negatief stereotype over een groep waar hij of zij toe behoort en daardoor bang is dat zijn of haar gedrag of prestaties het stereotype bevestigen. Dit kan leiden tot angst, stress en prestatievermindering (Rydell et al., 2010). Een beschrijving van het fenomeen stereotype dreiging is ontwikkeld door Steele en Aronson (1995) en stelt dat de dreiging van een negatief stereotype de prestaties van individuen kan beïnvloeden, ongeacht of

het stereotype accuraat is of niet. Wanneer mensen zichzelf identificeren met een groep die negatief wordt gestereotypeerd, kan de angst om het stereotype te bevestigen leiden tot afleiding, onzekerheid en verminderde prestaties (Taylor & Walton, 2011).

Stereotype dreiging heeft implicaties voor het onderwijs en de arbeidsmarkt. Leerlingen of werknemers die bang zijn om te voldoen aan negatieve stereotypen over hun groep, kunnen zich minder gemotiveerd voelen en slechtere prestaties leveren (Appel et al., 2015). Dit kan leiden tot ongelijke behandeling en discriminatie op basis van ongefundeerde stereotypen. Er zijn verschillende factoren die kunnen bijdragen aan de mate van stereotype dreiging die mensen ervaren, zoals de mate van identificatie met de groep, hoe opvallend/aanwezig het stereotype is (*salience*), en de relevantie van de prestatie of taak waarvoor de dreiging geldt. Onderzoek heeft ook aangetoond dat bepaalde interventies, zoals het benadrukken van de individuele capaciteiten en vaardigheden van mensen en het verminderen van de *salience* van het stereotype, kunnen helpen om stereotype dreiging te verminderen en prestaties te verbeteren (Cohen et al., 2012).

Een ander onderzoek van Steele en anderen (2002) richtte zich op de invloed van raciale stereotypen op de academische prestaties en carrière-oriëntatie van zwarte studenten. Ze ontdekten dat de dreiging van het bevestigen van negatieve stereotypen over zwarte studenten van invloed was op hun prestaties en toekomstige carrièrekeuzes.

Ten slotte hebben ook diverse studies gekeken naar de invloed van culturele stereotypen op de studie- en carrièrekeuze van etnische minderheden. Zo vonden bijvoorbeeld studies van Cheryan et al. (2009) en Legault et al. (2011) dat het beeld van een discipline als 'typisch blank' of 'typisch mannelijk' de belangstelling van etnische minderheden voor deze vakgebieden kan verminderen.

Methode

Onderzoeksdesign

Er is sprake van een kwalitatief onderzoek, waarbij gebruik is gemaakt van een semi-gestructureerde interviewmethode om inzicht te krijgen in de perspectieven van de leerlingen op stereotypering en hun keuze voor een vervolgopleiding. Dit type onderzoek is gebruikt om concepten, meningen of ervaringen (beter) te begrijpen. Deze studie maakt gebruik van interviewdata uit van een onderzoek naar loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) op het vmbo ('Innovation Lab').

Participanten

De onderzoekspopulatie betreft ISK-leerlingen woonachtig in midden Nederland. Voor het onderzoek werd gebruikt gemaakt van data verzameld binnen het Innovationlab project van

de RUG (projectleider H. Korpershoek). Voor dit onderzoek werden drie focusgroepen gebruikt van twee verschillende ISK's, ieder bestaande uit vier leerlingen. De deelnemende scholen zijn geworven via de professionele netwerken van de projectmedewerkers. De LOB-coördinatoren hebben de leerlingen uitgekozen om deel te nemen aan de interviews, waarbij het criterium was dat het leerlingen met een migratieachtergrond betrof, en dat zowel jongens als meisjes deelnamen aan het interview. Daarnaast was een belangrijk criterium dat leerlingen zich mondeling in het Nederlands voldoende konden uitdrukken om deel te nemen aan het interview. In dit onderzoek werd rekening gehouden met de diversiteit van de leerlingen in de ISK. Er werd gezorgd voor een heterogene steekproef van leerlingen met verschillende achtergronden en ervaringen. Hierdoor kunnen de resultaten van het onderzoek beter gegeneraliseerd worden naar de hele populatie van leerlingen in de ISK.

Onderzoeksinstrumenten

Er is een interviewleidraad ontwikkeld en getest om inzicht te krijgen in de ondersteuningsbehoeften bij het maken van een profiel- en studiekeuze bij de leerlingen. De interviewleidraad is ontwikkeld door het onderzoeksteam van het Innovationlab project. De in dit project afgenomen leerlinginterviews gingen over de volgende onderwerpen: het kiezen van een vervolgopleiding, loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB), ondersteuning vanuit school, ondersteuning door ouders/verzorgers, ondersteuning door anderen, invloed van anderen, omgaan met verwachtingen (o.a. discriminatie, stereotypering). De interviewvragen die zijn gebruikt voor dit onderzoek zijn vraag 19, 21 en 22. De vragen luiden als volgt: Denk je dat je tijdens vervolgopleiding of baan anders behandeld wordt/of moeilijker krijgt omdat je vrouw of man bent, een handicap hebt of je familie uit een ander land komt? Houd je hier rekening mee bij je keuze voor een vervolgopleiding? Hoe dan? en Zou je hulp willen om te leren omgaan met discriminatie? Zo ja, wat zou je dan voor hulp willen?

De interviewleidraad is tot stand gekomen door twee bachelorstudenten van de opleiding Pedagogische Wetenschappen in jaar 2020/2021 die voor bovenstaande thema's interviewleidraden hebben uitgewerkt aan de hand van de literatuur over deze onderwerpen. Op basis van deze twee leidraden zijn voor het onderzoek de (formuleringen van) interviewvragen geselecteerd die het beste bij de thema's pasten, de meest relevante antwoorden opleverden en gezamenlijk een consistent geheel vormden. De ontwikkelde leidraad is vervolgens gepilot bij enkele leerlingen in het vmbo, om na te gaan of de vragen duidelijk waren. Hieruit zijn geen verbeterpunten naar voren gekomen.

Procedure

Voordat de focusgroepen werden uitgevoerd, ontvingen de school, leerlingen en ouders een informatie- en toestemmingsbrief (zie bijlage 1, 2, 3, 4 en 5). De toestemmingsbrief moest ondertekend worden. Enkel bij leerlingen onder de zestien jaar zijn ook de ouders om toestemming gevraagd. De gesprekken werden persoonlijk gevoerd en de deelnemers gaven voorafgaand toestemming om de interviews op te nemen. De interviews zijn uitgevoerd door twee projectmedewerkers van het onderzoeksproject op de scholen en duurden elk ongeveer 35 minuten. Na afloop van de interviews werden er korte notities gemaakt vanuit het perspectief van de onderzoeker. De ethische commissie van Pedagogische- en Onderwijswetenschappen van de RUG heeft toestemming verleend aan Innovation Lab voor het uitvoeren van dit onderzoek.

Data-analyse

Het onderzoeksteam heeft de interviews opgenomen en getranscribeerd. Om anonimiteit te waarborgen, zijn namen verwijderd en vervangen door pseudoniemen en zijn alle gegevens veilig opgeslagen en alleen toegankelijk voor betrokken onderzoekers. Vervolgens is er een thematische analyse uitgevoerd (Braun & Clarke, 2006) met behulp van ATLAS.ti, waarbij een codeboom werd gebruikt. De interviews werden gelezen en gecodeerd met behulp van het programma om thema's en patronen te identificeren die gerelateerd waren aan stereotypering en de keuze voor een vervolgopleiding. Er is gebruik gemaakt van open coderen en axiaal coderen. Stereotypering, omgaan met discriminatie en studiekeuze zijn de hoofdcodes die voorafgaand aan het coderen zijn bedacht. Daarna zijn subcodes toegevoegd. De analyse is gedaan door de methode van constante vergelijking, waarbij steeds de drie transcripten met elkaar vergeleken werden.

De validiteit en betrouwbaarheid van de interviewleidraad zijn belangrijke aspecten van de kwaliteit van de onderzoeksinstrumenten. Om de validiteit van de interviewleidraad te waarborgen, is vooraf gezocht naar bestaande instrumenten en literatuur over de onderwerpen die zijn onderzocht om te beoordelen of de vragen relevant en geschikt waren voor de doelgroep. Om de betrouwbaarheid van de interviewleidraad te waarborgen, is de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid bepaald, waarbij twee onderzoekers onafhankelijk van elkaar één interview hebben gecodeerd aan de hand van de codeboom. De resultaten van deze beoordelingen zijn met elkaar vergeleken en er is een interbeoordelaarsbetrouwbaarheid berekend. De Cohen's kappa is 0.76, wat betekent dat er een substantiële overeenkomst is tussen de beoordelaars. De overige interviews zijn daarna door één onderzoeker gecodeerd.

Resultaten

Aan de hand van gecodeerde semigestructureerde interviews is er onderzoek gedaan naar hoe leerlingen van de ISK te maken denken te krijgen met stereotypering en hoe dit hun studiekeuze kan beïnvloeden. In tabel 1 zijn de kenmerken van de participanten beschreven.

Tabel 1

Kenmerken leerlingen

		Leeftijd	Geslacht	Hoe lang op ISK?	Afkomst
Focus groep 1	L1	13	Meisje	Onbekend	Arabisch
	L2	14	Jongen	+ - 2 jaar	Turks
	L3	14	Meisje	1 jaar en 6 maanden	Portugees
	L4	14	Jongen	2 jaar	Vietnamees
Focus groep 2	L5	16 of ouder	Jongen	1 jaar en 6 maanden	Eritrees
	L6	16 of ouder	Jongen	1 jaar en 3 maanden	Egyptisch
	L7	16 of ouder	Jongen	1 jaar	Gambiaans
	L8	16 of ouder	Jongen	1 jaar	Syrisch
Focus groep 3	L9	Onbekend	Meisje	1 jaar en 8 maanden	Pools
	L10	Onbekend	Jongen	8 maanden	Turks
	L11	Onbekend	Meisje	7 maanden	Turks
	L12	Onbekend	Jongen	+ - 1 jaar	Arabisch

Begrip discriminatie/stereotypering en kenmerken van stereotypering

Voorafgaand aan de vragen over ‘anders behandeld worden’ is aan de leerlingen gevraagd of zij weten wat discriminatie is. Uit de gesprekken blijkt dat alle leerlingen een basiskennis hebben van discriminatie en stereotypering, maar dat ze nog niet helemaal begrijpen wat het inhoudt. Eén leerling gaf aan dat discriminatie plaatsvindt wanneer iemand anders wordt behandeld vanwege bijvoorbeeld hun huidskleur, en dat dit kan leiden tot beperkte mogelijkheden of negatieve stereotypen. *“Oh ja dus bijvoorbeeld kan niet. Ik weet het niet hoe ik kan die uitleggen. Eh bijvoorbeeld als iemand is niet, dat is een voorbeeld. Dat als iemand is niet hetzelfde kleur van huid. En hij bijvoorbeeld kan niet iets doen of ja hij is slecht, dat is”* (L9). Een andere leerling voegde eraan toe dat discriminatie ook gericht kon zijn op sociale status, waarbij alleen rijke mannen privileges hadden: *“Alleen rijken mensen, mannen”* (L4). Leerling 1 geeft aan dat discriminatie in het verleden bijvoorbeeld heeft plaatsgevonden doordat vrouwen geen stemrecht hadden: *“Racist is gewoon eigenlijk soort van zeggen dat jij zwart*

bent en dit soort dingen met gewoon uiterlijk denk ik dingen. Maar discriminatie is gewoon is bijvoorbeeld vroeger in het romeinen bijvoorbeeld eh mochten vrouwen niet echt mee beslissen in de, hoe heet dat, ja gewoon, met stemmen Enso.” Op de vraag of leerlingen mogelijk anders behandeld zullen worden, bijvoorbeeld omdat zij een bepaalde etniciteit hebben, antwoordt ze dat ze zelf niet denkt dat ze te maken krijgt met discriminatie: *“Nee mij boeit het niet wat mensen gewoon over mij denken. Want ja, ik ben gewoon blij, gewoon over wie ik ben en mensen meningen boeit mij niet”* (L1). Naast leerling 1 geven nog vier van de twaalf leerlingen aan dat ze nooit verwachten te maken te krijgen met discriminatie en/of stereotypering (L2, L4, L6, L7). Zo denkt leerling 2 dat discriminatie niet in Nederland voorkomt omdat er zoveel buitenlanders zijn en zijn familie hier nooit last van heeft gehad: *“Nee in Nederland zijn zoveel buitenlanders, dus ik denk het niet want ik heb ook zo veel mijn familie die hebben nooit discriminatie gehad. Dus ik denk ook dat ik ook niet ga krijgen.”* Ook leerling 4 denkt dat discriminatie in Nederland niet voorkomt vanwege de diversiteit in de samenleving. Leerling 6 gaf aan zich geen zorgen te maken over discriminatie, omdat hij zichzelf kan zijn en geen Nederlandse naam hoeft te hebben om geaccepteerd te worden: *“Ja als ik zeg ik ben [naam leerling 6] dan ik zeg ik ben [naam leerling 6] dan hoef ik niet Nederlandse naam te zeggen.”* Leerling 7 gaf aan ook gewoon zichzelf te willen blijven.

Leerling 3 is zich bewust van het feit dat als enige vrouw in een bedrijf met veel mannen werken, zij mogelijk met stereotypering te maken kan krijgen: *“Ehm als ik in een bedrijf met veel mannen werk en ik ben de enige vrouw, tuurlijk gaan zij, wie is beste, dan denk ik.”* Eén leerling gaf aan op te moeten letten voor discriminatie nadat de interviewer ernaar vroeg (L5). Leerling 10 geeft aan bang te zijn vanwege haar accent en dialect, wat ook kan worden gezien als een voorbeeld van stereotypering, waarbij mensen automatisch bepaalde eigenschappen toeschrijven aan iemand op basis van hun taal of accent: *“Ik ben beetje bang want er zijn Nederlanders en ik ben Turks. En mijn taal is niet zo goed zoals Nederlanders.”* Leerling 11 sluit zich hierbij aan: *“Ja, zij hoor een accent dat ik kan niet in goeie Nederlands praten of vloeiend en ja en ze switchen naar Engels en ik ga ook Engels praten. Maar ik vind het echt vervelend dat ik kan niet Nederlands praten met eh.”* Daarnaast geeft leerling 11 aan dat sommige Nederlanders denken dat Turkse mensen niet in staat zijn om hogere functies te bekleden of naar de universiteit te gaan: *“Ja want ik ben Turks en niet meeste, maar sommige Nederlanders denken dat Turkse mensen kunnen niet naar hoge banen kiezen of universiteit gaan doen.”*

Contexten van stereotypering

De leerlingen hadden verschillende ideeën over de vraag of ze tijdens hun opleiding of toekomstige baan te maken zouden kunnen krijgen met discriminatie. Tijdens het interview kwamen enkele voorbeelden van discriminatie naar voren die de leerlingen hadden ervaren. Hoewel sommige leerlingen aangaven dat discriminatie in Nederland minder voorkwam vanwege de diversiteit van de bevolking, stelde een leerling dat hij mogelijk wel met discriminatie te maken zou krijgen vanwege zijn beroep als advocaat: *“Ik denk het wel want ik heb met advocaat enzo dus ik denk ik krijg wel, maar niet echt discriminatie. Ikzelf niet, maar ik krijg wel meer te weten over wat het is”* (L1). Hij dacht echter niet dat het hem persoonlijk zou treffen, maar dat hij er wel meer over zou leren in zijn werk. Een andere leerling, die zich bewust leek van mogelijke discriminatie omdat zij een vrouw is als, gaf aan dat ze zich vooral zorgen maakte over de behandeling op de werkvloer, vooral als ze de enige vrouw zou zijn in een team met veel mannen: *“Ik denk het wel maar omdat ik een vrouw bent en lijkt me denk ik wel, maar niet vaak denk ik”* (L3). Ze verwachtte echter niet dat het moeilijk zou zijn om een baan te vinden.

Een leerling probeerde een voorbeeld te geven van discriminatie tijdens zijn werk bij een supermarkt: *“Ik was aan het werk, dan zegt hij, ik kan niet bij. Ik kan niet bij, tegen mij”* (L5). Hoewel het niet duidelijk was wat er precies gebeurde na dit incident, liet de leerling weten dat hij er niet veel moeite mee had. Leerling 8 deelde dat Nederlandse mensen zijn naam afkortten tot de eerste vier letters, terwijl zijn volledige naam langer was. Dit wekte bij hem de indruk dat er onderscheid werd gemaakt: *“Ja mijn naam is [volledige naam leerling D] hier Nederlandse mensen zeggen [naam leerling D] alleen.”* Hoewel sommige leerlingen persoonlijke ervaringen hadden met discriminatie, gaven anderen aan dat ze zich geen zorgen maakten over discriminatie of er niet veel aandacht aan besteedden.

Leerling 11 gaf aan dat hij zich zorgen maakte omdat hij Turks is en denkt dat sommige Nederlanders Turkse mensen beperkte kansen geven in het vinden van goede banen of het volgen van universitaire studies. Hij voelde angst om geen baan te vinden in een gerenommeerd bedrijf vanwege zijn Turkse afkomst: *“ja want ik ben Turks en niet meeste, maar sommige Nederlanders denken dat Turkse mensen kunnen niet naar hoge banen kiezen of universiteit gaan doen. Ja, het is mijn idee. Ja, ik ben bang voor om één niet baan te vinden in één goeie bedrijf of zo.”*

Invloed van stereotypering op studiekeuze

Tijdens het interview gaven sommige leerlingen aan dat ze zich zorgen maakten over mogelijke discriminatie in de toekomst. Leerling 9, die afkomstig is uit Polen, vertelde dat mensen vaak

stereotypen hebben over Poolse mensen, zoals drinken van wodka of het stelen van dingen. Dit zorgt ervoor dat hij zich nog steeds een beetje bang voelt in zijn huidige omgeving: *“Ja, dus ja, ik ben ook een beetje bang te zijn, hier, bijvoorbeeld in de toekomst, omdat ja, ik kom uit Polen en veel mensen denken dat, ja en dingen wat wij doen is drinken wodka of stelen dingen. En ja daarom, ik ben nog beetje bang te hier zijn.”* Hij gaf aan dat hij deze stereotypen had gehoord van andere Poolse mensen die in Duitsland, Nederland of het Verenigd Koninkrijk wonen. Deze mensen waren ouder en zochten banen. Leerling 12 deelde ook zijn angst, met name in relatie tot het bereiken van zijn doelen, zoals het werken bij KLM: *“Ja, ja, ik ben ook bang als ik niet mijn doel te breken. Of als ik niet om klm te werken, ja.”* Later voegt hij daaraan toe dat hij vreesde dat het niet zou lukken vanwege zijn buitenlandse afkomst.

Maatregelen ter vermindering van impact stereotypering

De leerlingen gaven aan dat ze mogelijk hulp zouden willen ontvangen van school bij het omgaan met discriminatie. Leerling 11 gaf aan dat het moeilijk is om hulp te accepteren van mensen die niet dezelfde achtergrond hebben, zoals Nederlanders of witte mensen: *“Ja maar volgens mij kunnen Turkse mensen of Arabisch of Moslim mensen, kunnen mee begrijpen wat een discriminatie is volgens Moslim mensen.”* Hij suggereerde dat mensen met dezelfde culturele achtergrond, zoals Turkse, Arabische of Moslims wellicht beter begrijpen wat discriminatie inhoudt: *“Ja het is goed maar ik ben niet zeker dat een Nederlander kunnen meehelpen over discriminatie, over Turks of over Moslim mensen”*. Hij voegt eraan toe dat een vriend van hem in Zweden op andere manieren ondersteuning krijgt: *“Ik heb gehoord dat, ik heb één vriend van in Zweden woont en zijn docenten in de taalschool, niet in de ISK maar in de taalschool voor buitenlanders zelfde zoals deze school, en zij hebben baans gevonden voor de leidingen die graag sneller de taal kunnen leren. Ja, zij hebben vrijwilligersbaan gevonden of zo voor die twee dagen, en ik heb niet gehoord in Nederland dat zij doet dat.”*, aldus leerling 11. Ook het idee van een taalcafé werd genoemd, waar men kan praten met Nederlandse sprekers om hun taalvaardigheid te verbeteren: *“We kunnen naar taalcafe gaan met school, je praat met buitenlanders dat Nederlands willen leren”* (L12). Leerling 11 haakte hierop in: *“Ja ik ben één keer geweest naar een taalcafe en er was een Irak vrouw, ik en een Nederlandse vrouw. En wij hebben een spelletje gedaan, spelletje gespeeld en het was echt leuk.”* Een andere tip die werd genoemd was het vinden van een taalcoach, bijvoorbeeld via de bibliotheek: *“Ik heb bijvoorbeeld een taalcoach en ik heb haar in de bibliotheek gevonden. Ik heb aangemeld, maar ik heb dit niet van school gehoord”* (L11). Hij vindt dat de school hier meer bij kan helpen: *“Ja, maar zij kunnen ook helpen om één sollicitatiegesprek te ja of één taalcoach te*

vinden in Bibliotheek of zo of één lid te zijn in het bibliotheek.” Alle andere leerlingen hadden geen specifieke suggesties voor de school.

Discussie

Conclusie

Door middel van dit onderzoek is gezocht naar een antwoord op de onderzoeksvraag: *“Hoe denken leerlingen van de Internationale Schakelklas (ISK) te maken te krijgen met stereotypering en/of discriminatie vanwege hun etnische achtergrond en speelt dit een rol bij hun studiekeuze?”*. Deze onderzoeksvraag is aan de hand van verschillende deelvragen beantwoord. Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen.

Uit dit onderzoek is gebleken dat leerlingen van de Internationale Schakelklas (ISK) zich bewust zijn van mogelijke stereotypering en discriminatie vanwege hun etnische achtergrond. Ze hebben zorgen over negatieve stereotypen en de mogelijke gevolgen die deze stereotypen kunnen hebben voor hun toekomstige carrière. Bovendien tonen sommige leerlingen interesse in ondersteuning vanuit de school om beter met discriminatie om te kunnen gaan. Dit benadrukt de noodzaak van onderwijs en bewustwording over discriminatie en stereotypering voor ISK-leerlingen.

Uit de interviews bleek dat de leerlingen over het algemeen een beperkte kennis hebben over wat discriminatie en stereotypering precies inhoudt. Sommige leerlingen hebben echter wel enige bewustwording van deze problemen en hebben zelfs persoonlijke ervaringen ermee. Het is opvallend dat sommige leerlingen denken dat discriminatie niet in Nederland voorkomt vanwege de diversiteit in de samenleving. Dit suggereert dat er nog steeds een gebrek aan begrip en bewustzijn is van de verschillende vormen van discriminatie en stereotypering die nog steeds bestaan in Nederland. Bovendien lijkt er onder sommige leerlingen een zekere mate van onverschilligheid te zijn ten aanzien van deze kwesties. Echter, de uitspraken van sommige leerlingen laten zien dat stereotypering en discriminatie wel degelijk een impact hebben op hun leven en hun gevoel van acceptatie in de Nederlandse samenleving. Over het algemeen lijkt er dus nog steeds ruimte te zijn voor meer educatie en bewustwording op het gebied van discriminatie en stereotypering onder deze groep leerlingen. De leerlingen hebben aangegeven dat stereotypering plaats kan vinden op basis van etniciteit, geslacht en sociaaleconomische status. Deze resultaten komen overeen met resultaten uit onderzoeken van Bisschop et al., (2021) en Dasgupta en Asgari, (2004), die eerder aantoonde dat adolescenten stereotypering het meest ervaren op basis van die drie kenmerken.

Uit de gestelde vragen over of leerlingen verwachten dat ze persoonlijk te maken zullen krijgen met discriminatie tijdens hun vervolgopleiding of toekomstige baan, blijkt dat er

verschillende opvattingen bestaan over dit onderwerp. Sommige leerlingen gaven aan dat discriminatie in Nederland minder voorkomt vanwege de diversiteit van de bevolking, terwijl anderen denken dat ze wellicht te maken kunnen krijgen met discriminatie vanwege bijvoorbeeld hun afkomst, taalvaardigheden of beroepskeuze, zoals eerder benoemd in Steele (2011). Hoewel sommige leerlingen persoonlijke ervaringen hadden met discriminatie, gaven anderen aan dat ze zich geen zorgen maakten over discriminatie of er niet veel aandacht aan besteedden. De leerlingen benadrukten het belang van hun eigen identiteit en ambities en sommigen gaven aan zich niet veel zorgen te maken over wat anderen over hen denken. Anderen maakten zich wel zorgen over mogelijke beperkingen bij het vinden van werk of studiemogelijkheden.

Uit de resultaten blijkt dat sommige leerlingen rekening houden met stereotypering bij de keuze voor een vervolgopleiding en soms hun keuze daarop aanpassen. Uit deze informatie kan geconcludeerd worden dat de leerlingen zich bewust zijn van mogelijke discriminatie en dat sommigen van hen persoonlijke ervaringen hebben gehad met discriminatie. Ze maken zich zorgen over mogelijke beperkingen en negatieve stereotypen die hen kunnen beïnvloeden in hun toekomstige carrière of bij het bereiken van hun doelen (Appel et al., 2015). De leerlingen zijn zich bewust van de stereotypen en vooroordelen die bestaan over bepaalde groepen mensen en hoe dit kan leiden tot discriminatie. Er lijkt dus wel sprake van enige mate van stereotype dreiging, met andere woorden, een situatie waarin mensen het risico lopen of voelen zich te conformeren aan stereotypen over hun sociale groep (Cohen et al., 2012). Er is echter ook een verschil in hoezeer de leerlingen zich zorgen maken over discriminatie, waarbij sommigen er meer aandacht aan besteden dan anderen.

Tot slot is de leerlingen gevraagd naar of zij hulp zouden willen om te leren omgaan met discriminatie. De resultaten suggereren dat leerlingen openstaan voor ondersteuning van school bij het omgaan met discriminatie, maar dat er behoefte is aan begrip vanuit hun eigen culturele achtergrond. Het aanbieden van mogelijkheden zoals taalcoaches en taalcafés kan helpen bij het bevorderen van integratie en het verbeteren van de taalvaardigheid. Deze resultaten borduren voort op Taouanza et al. (2016) die suggereerden dat dialoogbijeenkomsten een potentieel effectieve manier kunnen zijn om vooroordelen en stereotypen te verminderen.

Het onderzoek naar de perceptie van leerlingen van de Internationale Schakelklas (ISK) over stereotypering, discriminatie en de invloed daarvan op hun keuze voor een vervolgopleiding is van groot belang. Het is een onderwerp dat relevant is voor zowel de onderwijssector als de samenleving als geheel. Door inzicht te krijgen in hoe deze leerlingen stereotypering ervaren en hoe dit hun studiekeuze beïnvloedt, kunnen er gerichtere maatregelen

genomen worden om gelijke kansen en inclusiviteit te bevorderen. Aangezien leerlingen in de ISK vaak uit diverse culturen en achtergronden komen, is het begrijpen van hun perspectieven en ervaringen cruciaal om hen te ondersteunen in hun onderwijsloopbaan en om vooroordelen en stereotypen tegen te gaan. Dit onderzoek kan dienen als basis voor het ontwikkelen van effectieve interventies en beleidsmaatregelen die de educatieve en loopbaanmogelijkheden van ISK-leerlingen kunnen verbeteren. Bovendien kan het bijdragen aan een inclusievere en rechtvaardigere samenleving waarin diversiteit wordt gewaardeerd en alle individuen gelijke kansen krijgen om hun volledige potentieel te benutten.

Echter, kunnen er enkele kanttekeningen worden geplaatst bij de opbrengst van dit onderzoek, waardoor de resultaten met enige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd. Ten eerste werden de ISK-leerlingen die deelnamen aan het onderzoek niet op willekeurige basis geselecteerd, maar werden voorgedragen door scholen op basis van specifieke criteria, zoals hun taalvaardigheid in het Nederlands, om de interviews te kunnen afnemen. Dit kan mogelijk van invloed zijn geweest op de representativiteit van de steekproef en de generaliseerbaarheid van de resultaten. Bovendien is niet duidelijk of de deelnemers representatief zijn voor de populatie van ISK-leerlingen in midden Nederland. Er kan sprake zijn van selectiebias, omdat de school de leerlingen heeft geselecteerd die benaderd konden worden voor het onderzoek.

Ten tweede, een potentieel nadeel van focusgroepinterviews is de mogelijke beïnvloeding door groepsdynamiek (Gençer, 2019). Deelnemers kunnen terughoudend zijn om hun mening te geven als er dominante persoonlijkheden in de groep aanwezig zijn, en sommigen kunnen hun standpunt aanpassen om bij de groep te passen, wat de betrouwbaarheid van de resultaten kan verminderen. Echter, kwam het tijdens het analyseren van de interviews niet sterk naar voren dat deze beïnvloeding door groepsdynamiek heeft plaatsgevonden. De leerlingen leken over het algemeen vrij open te zijn en deelden hun gedachten en ervaringen zonder duidelijke terughoudendheid. Het is mogelijk dat groepsdynamiek enige invloed heeft gehad, maar het lijkt niet een overheersend patroon te zijn geweest in de gegeven reacties.

Ten derde is er gebruik gemaakt van secundaire data. Hierdoor kan het voorkomen dat de vragen en onderwerpen die aan bod zijn gekomen in de interviews niet volledig aansluiten bij de specifieke onderzoeksvraag. Het probleem lag vooral aan het gebrek aan doorvragen tijdens de interviews. Aangezien slechts een klein deel van het hele interview is gebruikt voor dit onderzoek, zijn bepaalde onderwerpen of vragen niet voldoende aan bod zijn gekomen, terwijl deze wel relevant zijn voor het huidige onderzoek. Dit betekent dat er waardevolle informatie verloren kan zijn gegaan die belangrijk zou zijn geweest voor het begrijpen van de

specifieke aspecten die relevant zijn voor het onderzoek. In de toekomst zou een meer diepgaandere en uitgebreidere benadering van de interviews kunnen worden toegepast, zodat alle relevante onderwerpen en vragen volledig worden onderzocht en besproken. Op die manier kunnen we een completer beeld krijgen van de opvattingen van de ISK-leerlingen met betrekking tot loopbaankeuzes en stereotypering.

Een andere beperking is dat er bij één van de leerlingen een vrij grote taalbarrière aanwezig was. Deze leerling begreep niet alle vragen volledig, waardoor er soms gebruikt is gemaakt van een vertaalmachine. Het is niet duidelijk of alle vragen goed zijn begrepen door deze leerling. Daarnaast vertaalden de leerlingen sommige vragen voor elkaar, waardoor mogelijk verkeerde interpretatie zich heeft kunnen voordoen. Voor een vervolgstudie kan hier beter rekening mee worden gehouden door bijvoorbeeld een tolk mee te nemen en/of de interviewvragen in verschillende talen beschikbaar te hebben op papier tijdens de interviews.

Op basis van het huidige onderzoek kunnen verschillende suggesties worden gedaan voor vervolgonderzoek. Zo kan ervoor gekozen worden om een replicatieonderzoek uit te voeren. Het huidige onderzoek is uitgevoerd onder ISK-leerlingen in midden Nederland. Om de generaliseerbaarheid van de resultaten te vergroten, kan het onderzoek worden herhaald onder ISK-leerlingen in andere delen van het land. Ook kan vervolgonderzoek zich richten op een vergelijkend onderzoek. Om meer inzicht te krijgen in de rol van stereotypering bij loopbaankeuzes, kan het onderzoek worden uitgebreid met een vergelijkende groep van niet-ISK-leerlingen. Dit kan helpen om te bepalen in hoeverre de bevindingen specifiek zijn voor ISK-leerlingen of breder van toepassing zijn, bijvoorbeeld bij leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond in het reguliere onderwijs.

Een ander geschikt vervolgonderzoek zou een longitudinaal onderzoek zijn. Het huidige onderzoek biedt een momentopname van de opvattingen van ISK-leerlingen over loopbaankeuzes en stereotypering. Een longitudinaal onderzoek kan helpen om veranderingen in opvattingen en keuzes over de tijd te identificeren en te begrijpen. Door het bestuderen van deze veranderingen kan inzicht gekregen worden in hoe de percepties en overtuigingen van leerlingen zich ontwikkelen naarmate ze dichterbij het maken van een keuze voor een vervolgopleiding komen. Een longitudinaal onderzoek zou bijvoorbeeld kunnen onthullen of leerlingen die aanvankelijk beperkte carrière-ambities hadden, na verloop van tijd meer specifieke loopbaandoelen ontwikkelen. Dit zou waardevolle kennis kunnen opleveren voor loopbaanbegeleiders en docenten, die in staat zouden zijn om de veranderende behoeften en interesses van leerlingen beter te begrijpen. Door het identificeren van specifieke factoren of gebeurtenissen die van invloed zijn op de loopbaankeuzes van leerlingen, kunnen

loopbaanbegeleiders gericht advies geven en ondersteuning bieden. Daarnaast kan een longitudinaal onderzoek ons helpen om veranderingen in stereotypering bij ISK-leerlingen te analyseren. Er kan bijvoorbeeld geobserveerd worden of leerlingen in de loop der tijd minder beïnvloed worden door stereotype denkbepelden over bepaalde beroepen of studierichtingen. Dit inzicht kan helpen bij het ontwikkelen van effectievere interventies en educatieve programma's om stereotypering tegen te gaan en gelijke kansen in loopbaankeuzes te bevorderen. Door te begrijpen hoe en waarom attitudes en stereotypen veranderen, kan er beter ingespeeld worden op de behoeften van ISK-leerlingen en kunnen leerlingen beter ondersteund worden bij het maken van weloverwogen loopbaankeuzes.

Tot slot moet worden opgemerkt dat hoewel het onderzoek naar de perceptie van leerlingen over stereotypering en de invloed daarvan op hun keuze voor een vervolgopleiding relevant is, het niet de enige factor is die de keuze van leerlingen beïnvloedt. Er zijn veel andere factoren die van invloed kunnen zijn op de keuze voor een vervolgopleiding, zoals de beschikbaarheid van opleidingen, de kwaliteit van het onderwijs en de persoonlijke interesses en vaardigheden van de leerlingen (De Koning et al., 2010; Petit et al., 2013).

Scholen kunnen verschillende maatregelen nemen om discriminatie, stereotypering en vooroordelen aan te pakken en leerlingen te ondersteunen bij het omgaan met deze uitdagingen. Een belangrijke aanpak is het ontwikkelen van bewustwordingsprogramma's die specifiek gericht zijn op het vergroten van het bewustzijn van discriminatie, stereotypering en vooroordelen (Felten et al., 2016). Deze programma's kunnen bestaan uit workshops, gastcolleges en interactieve activiteiten die leerlingen helpen begrijpen hoe stereotypen en discriminatie werken en hoe ze deze kunnen herkennen en bestrijden. Daarnaast is het van essentieel belang dat scholen en docenten de nodige ondersteuning en begeleiding bieden aan leerlingen die te maken krijgen met discriminatie. Dit kan worden bereikt door een veilige omgeving te creëren waarin leerlingen hun ervaringen kunnen delen en waar ze praktische strategieën kunnen leren om met discriminatie om te gaan (Van Hal et al., 2020). Het opzetten van mentorsystemen waarbij leerlingen individuele begeleiding ontvangen, kan ook bijdragen aan het bieden van de juiste ondersteuning. Om de integratie en taalvaardigheid van leerlingen te bevorderen en wederzijds begrip tussen verschillende culturen te stimuleren, kunnen scholen culturele uitwisselingen, taalcoaches en taalcafés organiseren, zoals blijkt uit de interviews. Deze activiteiten dragen bij aan het verminderen van vooroordelen en stereotypen door interactie en begrip tussen verschillende culturen te bevorderen (Hajer, 2003). Een cultuur van dialoog en tolerantie moet ook worden bevorderd op school. Het organiseren van activiteiten waarbij leerlingen de kans krijgen om met elkaar in gesprek te gaan, ervaringen te delen en

vooroordelen te doorbreken, is van groot belang (Taouzana et al., 2016). Door wederzijds begrip en respect te bevorderen, kan discriminatie en stereotypering worden verminderd.

Door het implementeren van deze maatregelen kunnen scholen een positieve omgeving creëren waarin leerlingen zich gesteund voelen en zich bewust worden van discriminatie, stereotypering en vooroordelen.

Uit dit onderzoek is dus gebleken dat leerlingen van de ISK te maken krijgen met stereotypering en dat dit hun studiekeuze kan beïnvloeden, zoals verwacht op basis van de literatuur.

Referentielijst

- Akosah-Twumasi, P., Emeto, T. I., Lindsay, D., Tsey, K., & Malau-Aduli, B. S. (2018). A systematic review of factors that influence youths career choices—the role of culture. *Frontiers in Education*, 3(58), 1-15.
- Appel, M., Weber, S., & Kronberger, N. (2015). The influence of stereotype threat on immigrants: review and meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, 6.
- Bisschop, P., Van Kesteren, J., Van der Ven, K., Prevoo, T., Ter Weel, B., Muja, A., De Visser, M., Crul, M., Essanhaji, Z., & Baarda, R. (2021). Naar een betere startpositie op de arbeidsmarkt. Onderzoek naar de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt voor mbo'ers met een migratieachtergrond. *SEO, ResearchNed*.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Cheryan, S., Plaut, V. C., Davies, P., & Steele, C. M. (2009). Ambient belonging: How stereotypical cues impact gender participation in computer science. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(6), 1045–1060.
- Code, M. N., Bernes, K. B., Gunn, T. M., & Bardick, A. D. (2006). Adolescents' Perceptions of Career Concern: Student Discouragement in Career Development. *Canadian Journal of Counselling*, 40(3), 160-174.
- Cohen, G. L., Purdie-Vaughns, V., and Garcia, J. (2012). “An identity threat perspective on intervention,” in *Stereotype Threat: Theory, Process, and Application*. Oxford University Press, 280–296.
- Dasgupta, N., & Asgari, S. (2004). Seeing is believing: Exposure to counterstereotypic women leaders and its effect on the malleability of automatic gender stereotyping. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40(5), 642–658.
- De Koning, J., Gelderblom, A., & Gravesteijn, J. (2010). Techniek: Exact goed? Het keuzeproces van allochtone en autochtone leerlingen in het (v)mbo verklaard. *SEOR*.

- Draaisma, A. (2018). Career learning environments in vocational education. Study of a government initiated innovation programme in the Netherlands (dissertation). *Universitaire Pers Maastricht*.
- Essanhaji, Z., & van den Brink, M. (2022). Naar het inclusiever (her) maken van het hoger onderwijs: een review naar ongelijkheidspraktijken. *Tijdschrift Sociologie*, 2, 173-212.
- Fejes, A., Chamberland, M., & Sultana, R. G. (2021). Migration, educational and career guidance and social inclusion. *International journal for educational and vocational*.
- Felten, H., Oostrum, D., Taouanza, I. & Keuzenkamp, S. (2016). Van confrontatie naar minder discriminatie. Onderzoek naar trainingen gericht op bewustwording van vooroordelen in werving en selectie. Utrecht: KIS.
- Gelderblom, A., Hardonk, L., De Koning, J., & De Vleeschouwer, E. (2021). Effectiviteit van LOB-interventies. Literatuurstudie. SEOR BV.
- Gençer, H. (2019). Group Dynamics and Behaviour. *Universal Journal of Educational Research*, 7(1), 223–229.
- Gushue, G. V., & Whitson, M. L. (2006). The relationship among support, ethnic identity, career decision self-efficacy, and outcome expectations in African American high school students: Applying social cognitive career theory. *Journal of Career Development*, 33(2), 112-124.
- Hajer, M., (2003). Kleurrijke gesprekken - Interactie in een multiculturele school. Openbare les, gegeven ter aanvaarding van haar benoeming als lector Lesgeven in de Multiculturele School.
- Karsten, S. (2016). De hoofdstroom in de Nederlandse Onderwijsdelta: Een nuchtere balans van het mbo. *Maklu*.

- Kenny, M. E., Gualdron, L., Scanlon, D., Sparks, E., Blustein, D. L., & Jernigan, M. (2007). Urban adolescents' constructions of supports and barriers to educational and career attainment. *Journal of Counseling Psychology*, 54(3), 336-343.
- Legault, L., Gutsell, J. N., & Inzlicht, M. (2011). Ironic Effects of Antiprejudice Messages. *Psychological Science*, 22(12), 1472–1477.
- Petit, R., Van Esch, W., Van der Meer, M., & Smulders, H. (2013). Kansen en keuzes voor de toekomst. Routes in het onderwijs en naar de arbeidsmarkt van niet-westerse allochtonen. *Expertisecentrum Beroepsonderwijs*.
- Rutledge, Marsha L. and Gnilka, Philip B. (2022) "Breaking Down Barriers: A Culturally Responsive Career Development Intervention with Racially Minoritized Girls of Color," *Journal of College Access*
- Rydell, R. J., Rydell, M. T., and Boucher, K. L. (2010). The effect of negative performance stereotypes on learning. *J. Pers. Soc. Psychol.* 99, 883–896.
- Short, D. J., & Boyson, B. A. (2012). Helping newcomer students succeed in secondary schools and beyond. *Center for Applied Linguistics*.
- Stavenuiter, M., Smits van Waesberghe, E., Noordhuizen, B. & Oostrik, S. (2016) Onderwijs en doorstroom naar de arbeidsmarkt van jonge nieuwkomer in Nederland. Een onderzoek naar jonge nieuwkomers van 13-23 jaar ten behoeve van het project K!X Works. *Verwey- Jonker Instituut*.
- Steele, C. M. (2011). Whistling Vivaldi: How Stereotypes Affect Us And What We Can Do. *National Geographic Books*.
- Steele, C. M., & Aronson, J. (1995). Stereotype threat and the intellectual test performance of African Americans. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(5), 797–811.

- Steele, J. L., James, J. B., & Barnett, R. C. (2002). Learning in a Man's World: Examining the Perceptions of Undergraduate Women in Male-Dominated Academic Areas. *Psychology of Women Quarterly*, 26(1), 46–50.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In S. Worchel, & W. G. Austin (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* (pp. 33-47). *Scientific Research Publishing*.
- Taouanza, I., Felten, H., & Keuzenkamp, S. (2016). Werkt het aangaan van een dialoog? Onderzoek naar de effectiviteit van dialoogbijeenkomsten tegen vooroordelen en stereotypen. *Kennisplatform Integratie & Samenleving*.
- Taylor, V. J., and Walton, G. M. (2011). Stereotype threat undermines academic learning. *Pers. Soc. Psychol. Bull.* 37, 1055–1067.
- Van Hal, L., Brock A., Bouteba, S., & Van den Berg, J. (2020). Inclusie op de werkvloer: wat laat 'de praktijk' zien? Utrecht: Kennisplatform Integratie en Samenleving.
- VO-raad. (2018). Meer kansen met maatwerk voor nieuwkomersleerlingen. Geraadpleegd op 14 mei 2023, van https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2020/11/Brochure_Maatwerk_voor_nieuwkomersleerlingen_20201123.pdf
- Warps, J. (2013). LOB en studiesucces. Onderzoek naar de opbrengst van LOB op basis van de Startmonitor 2012-2013. *ResearchNed*.

Bijlagen

Bijlage 1 – Informatiebrief scholen

Beste medewerker van [naam school]

In het vmbo moeten leerlingen tijdens de opleiding al snel keuzes maken die van grote invloed zijn op hun toekomstige carrière. Op school worden daarom verschillende activiteiten gedaan om kennis te maken met de verschillende beroepsrichtingen via bijvoorbeeld snuffelstages of werkbezoeken. Voor onze afstudeeropdracht van de bachelor Pedagogische Wetenschappen willen we graag onderzoeken hoe loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) momenteel wordt ingevuld, wat eventuele knelpunten binnen de organisatie zijn om LOB goed vorm te kunnen geven, en wat de ondersteuningsbehoeften zijn van vmbo-2- en vmbo-4 leerlingen op het gebied van LOB. Verder willen we onderzoeken wat een bruikbare vragenlijst is om verschillende aspecten van het studiekeuzeproses te meten bij vmbo-jongeren, omdat vaak te lange en complexe vragen worden gebruikt in vragenlijstonderzoek. Ook weten we uit eerder onderzoek dat de rol van de school bij het maken van een weloverwogen studiekeuze bij jongeren met een (niet-Westerse) migratieachtergrond vaak groot is, mede omdat de ouders van deze jongeren soms minder bekend zijn met het Nederlandse onderwijssysteem. Daarom richten wij ons in dit onderzoek vooral op deze leerlingen, om hier vervolgens praktische adviezen over te kunnen geven. Deze adviezen en onze bevindingen zullen na de zomer worden gebruikt als input voor een grootschaliger onderzoek naar effectieve LOB voor vmbo-jongeren, uitgevoerd door onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen en het Kohnstamm Instituut te Amsterdam (projectleider Hanke Korpershoek; h.korpershoek@rug.nl). Zo hopen we met ons afstudeeronderzoek bij te dragen aan verbetering van LOB voor jongeren in het vmbo. Een samenvatting van de belangrijkste resultaten delen we uiteraard ook met de school.

Om inzicht te krijgen in de huidige LOB, de eventuele knelpunten in de organisatie en de ondersteuningsbehoeften van deze leerlingen willen we vragen of wij 10 leerlingen met een (niet-Westerse) migratieachtergrond, ca. 5-10 decanen en mentoren van de onderbouw en ca. 5-10 decanen en mentoren van de bovenbouw mogen interviewen. De interviews met de leerlingen zullen groeps gesprekken worden met 2 à 3 leerlingen. De gesprekken met de decanen en mentoren zullen individueel plaatsvinden. Om de bruikbaarheid van de vragenlijst te onderzoeken willen we deze afnemen bij 10 vmbo-4 leerlingen met een (niet-Westerse) migratieachtergrond, waarna we met een aantal van hen in gesprek willen gaan over de bruikbaarheid en compleetheid van de vragenlijst.

De interviews kunnen online worden afgenomen. Indien de interviews wel op de school kunnen plaatsvinden, worden de corona maatregelen uiteraard in acht genomen.

Wij horen graag of uw school wil deelnemen aan het onderzoek.

Met vriendelijke groet,

Anne Wiegerinck	a.wiegerinck@student.rug.nl
Noëlle Assen	n.n.assen@student.rug.nl
Meike van der Wijk	m.h.van.der.wijk@student.rug.nl
Malcom Davis	m.d.davis@student.rug.nl
Lotte Hiemstra	l.hiemstra.1@student.rug.nl

Bijlage 2 – Informatiebrief leerlingen

....., ...datum...

Beste leerling,

Op het vmbo moet je tijdens je opleiding al snel keuzes maken die van grote invloed zijn op je toekomstige carrière. Op school maak je daarom kennis met verschillende beroepsrichtingen via bijvoorbeeld snuffelstages en werkbezoeken.

Om te weten te komen of dit soort activiteiten je helpen bij het maken van studie- en beroepskeuzes, werkt [*Naam school*] mee aan een onderzoek naar loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB). Dit onderzoek wordt uitgevoerd door de Rijksuniversiteit Groningen en het Kohnstamm Instituut uit Amsterdam.

Wat betekent deelname aan het onderzoek voor jou?

Via een groepsgesprek met een deel van de leerlingen wordt nagegaan welke wensen jullie hebben op het gebied van loopbaanoriëntatie en -begeleiding. We vragen naar je ervaringen rondom de profielkeuze en de keuze voor vervolgonderwijs. Het groepsgesprek duurt maximaal 1 lesuur.

Toestemming

Voorafgaand aan het onderzoek vragen we jou om aan te geven dat jij mee wilt doen aan het onderzoek. Meedoen aan het onderzoek is helemaal vrijwillig en je kunt op ieder moment stoppen. Dus als je tijdens het groepsgesprek niet meer verder wilt, dan mag je stoppen. Dit kun je aangeven bij de gespreksleider. We hopen natuurlijk dat je mee wilt doen, zodat we scholen goed kunnen adviseren over LOB.

Gebruik en bewaren gegevens

Alle antwoorden die je geeft tijdens het groepsgesprek, worden vertrouwelijk behandeld. Dit betekent dat de uitgeschreven gesprekken beveiligd worden bewaard en dat alleen de onderzoekers de uitgeschreven gesprekken in kunnen zien.

Wij willen graag geluidsopnames maken van het groepsgesprek, zodat we de gegevens achteraf goed kunnen verwerken. De geluidsopnames worden eveneens opgeslagen in een beveiligde omgeving binnen de Rijksuniversiteit Groningen waar alleen de leden van het onderzoeksteam toegang tot hebben. Bij het verzamelen en verwerken van de gegevens gebruiken we geen echte namen van leerlingen. Dit betekent dat de onderzoeksresultaten nooit naar jou te herleiden zijn. Als er geschreven wordt over het onderzoek, zal de jouw naam dus nooit genoemd worden.

Jouw rechten

Als je niet langer wilt meedoen met het onderzoek, kun je dit aangeven bij de onderzoekers, door contact op te nemen met de projectleider. Jouw gegevens worden dan verwijderd uit de databestanden. Dit is mogelijk tot aan het moment dat de gegevens geanalyseerd worden (*datum invoegen*). Als je vragen hebt over privacy, kun je ook contact opnemen met de onderzoekers. Mochten de onderzoekers je vraag niet kunnen beantwoorden dan kan je deze voorleggen aan

de Functionaris Gegevensbescherming van de Rijksuniversiteit Groningen (via privacy@rug.nl).

Behoeft u meer informatie?

Mocht u meer willen weten over dit onderzoek, dan kunt u contact opnemen met ons.

Met vriendelijke groet,

Annet Hermans

info@vmbostudiekeuze.nl

Régina Petit

rpetit@kohnstamm.uva.nl

Hanke Korpershoek

h.korpershoek@rug.nl

<https://vmbostudiekeuze.nl/>

Bijlage 3 – Informatiebrief ouder(s)/verzorger(s)

....., ...datum...

Geachte ouder(s) / verzorger(s),

Op het vmbo moeten leerlingen tijdens de opleiding al snel keuzes maken die van grote invloed zijn op hun toekomstige carrière. Op school maakt uw kind daarom kennis met verschillende beroepsrichtingen via bijvoorbeeld snuffelstages en werkbezoeken.

Om te weten te komen of dit soort activiteiten leerlingen helpen bij het maken van studie- en beroepskeuzes, werkt [*Naam school*] mee aan een onderzoek naar loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB). Dit onderzoek wordt uitgevoerd door de Rijksuniversiteit Groningen en het Kohnstamm Instituut uit Amsterdam.

Wat betekent deelname aan het onderzoek voor uw kind?

De klas van uw kind doet mee aan het onderzoek. Via een groepsgesprek met een deel van de leerlingen wordt nagegaan welke behoeften de leerlingen hebben op het gebied van loopbaanoriëntatie en -begeleiding. We vragen naar de ervaringen rondom de profielkeuze en de keuze voor vervolgonderwijs. Binnen de klas zullen we een aantal leerlingen uitnodigen voor een groepsgesprek. Het groepsgesprek duurt maximaal 1 lesuur.

Toestemming

Voorafgaand aan het onderzoek vragen wij u om aan te geven of uw kind mee mag doen aan het groepsgesprek. Meedoen aan het onderzoek is helemaal vrijwillig en kan op ieder moment stop worden gezet. Dus als uw kind tijdens het groepsgesprek niet meer verder wil, dan mag en kan uw kind stoppen door dit aan te geven bij de gespreksleider.

Gebruik en bewaren gegevens

Alle antwoorden die uw kind geeft tijdens het groepsgesprek, worden vertrouwelijk behandeld. Dit betekent dat de uitgeschreven gesprekken beveiligd worden bewaard en dat alleen de onderzoekers de uitgeschreven gesprekken in kunnen zien.

Wij willen graag geluidsopnames maken van het groepsgesprek, zodat we de gegevens achteraf goed kunnen verwerken. De geluidsopnames worden eveneens opgeslagen in een beveiligde omgeving binnen de Rijksuniversiteit Groningen waar alleen de leden van het onderzoeksteam toegang tot hebben. Bij het verzamelen en verwerken van de gegevens gebruiken we geen echte namen van leerlingen. Dit betekent dat de onderzoeksresultaten nooit naar uw kind te herleiden zijn. Als er geschreven wordt over het onderzoek, zal de naam van uw kind dus nooit genoemd worden.

Rechten

Als u niet langer wilt dat uw kind meedoet met het onderzoek, kunt u dit aangeven bij de onderzoekers, door contact op te nemen met de projectleider. De gegevens worden dan verwijderd uit de databestanden. Dit is mogelijk tot aan het moment dat de gegevens geanalyseerd worden (*datum invoegen*). Als u vragen hebt over privacy, kunt u ook contact opnemen met de onderzoekers. Mochten de onderzoekers uw vraag niet kunnen beantwoorden

dan kunt u deze voorleggen aan de Functionaris Gegevensbescherming van de Rijksuniversiteit Groningen (via privacy@rug.nl).

Behoeft u meer informatie?

Mocht u meer willen weten over dit onderzoek, dan kunt u contact opnemen met ons.

Met vriendelijke groet,

Annet Hermans

info@vmbostudiekeuze.nl

Régina Petit

rpetit@kohnstamm.uva.nl

Hanke Korpershoek

h.korpershoek@rug.nl

<https://vmbostudiekeuze.nl/>

Bijlage 4 - Toestemmingsformulier leerlingen

Toestemmingsformulier

Beste leerling,

Via dit formulier kun je aangeven of je deel wilt nemen aan het groepsgesprek over loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) op het vmbo.

- Ik heb de uitleg over het groepsgesprek goed doorgelezen. Ik begrijp wat deelname aan het onderzoek inhoudt.

- Ik begrijp dat deelname aan het groepsgesprek vrijwillig is. Ik kies er zelf voor om deel te nemen. Ik kan op elk moment stoppen met deelname. Als ik besluit om te stoppen met deelname, hoef ik hiervoor geen reden op te geven.

Ik geef hieronder aan of ik wel of niet wil deelnemen aan het groepsgesprek.

Ik,,

leerling van klas van [*Naam school*],

geef toestemming voor de deelname aan het groepsgesprek over loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) op het vmbo, waaronder het gebruik van geluidsopnames.

- Ja, ik geef **wel toestemming** om deel te nemen aan het onderzoek; deze toestemming loopt tot december 2021.
- Nee, ik geef **geen toestemming** om deel te nemen aan het onderzoek.

Handtekening

Plaats

Datum

N.B. Als deelnemer aan het onderzoek heb je recht op een kopie van deze geïnformeerde toestemming

Bijlage 5 - Toestemmingsformulier ouders

Toestemmingsformulier

Geachte ouder/verzorger,

Via dit formulier kunt u aangeven of uw kind mag deelnemen aan het groepsgesprek over loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) op het vmbo.

- Ik heb de uitleg over het groepsgesprek goed doorgelezen. Ik begrijp wat deelname aan het groepsgesprek voor mijn kind inhoudt.
- Ik begrijp dat deelname aan het groepsgesprek vrijwillig is. Op elk moment kan er gestopt worden met deelname. Hiervoor hoef ik geen reden op te geven.

Ik geef hieronder aan of mijn kind wel of niet gevraagd mag worden deel te nemen aan het groepsgesprek:

Ik,,
ouder/verzorger van,
uit klas van [*Naam school*],

geef toestemming voor de deelname aan het groepsgesprek over loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) op het vmbo, waaronder het gebruik van geluidsopnames.

- Ja, ik geef **wel toestemming** om deel te nemen aan het onderzoek; deze toestemming loopt tot december 2021.
- Nee, ik geef **geen toestemming** om deel te nemen aan het onderzoek.

Handtekening

Plaats

Datum

N.B. Als deelnemer aan het onderzoek heeft u recht op een kopie van deze geïnformeerde toestemming.

Bijlage 6 – Codeboom

Thema/code	Omschrijving	Voorbeeld
Stereotypering		
Etnische achtergrond	Er wordt een stereotype geassocieerd met de etnische achtergrond van de leerling.	Ik heb een leerling uit Turkije en hij wordt altijd gezien als lui en ongeïnteresseerd.
O.b.v. wat anders dan etnische achtergrond	Er wordt een stereotype geassocieerd met een kenmerk anders dan de etnische achtergrond van de leerling, bijvoorbeeld geslacht, seksuele oriëntatie, religie, of sociaal-economische status.	Een meisje dat goed is in wiskunde wordt gezien als raar en niet vrouwelijk genoeg door haar klasgenoten.
Discriminatie	Er is sprake van discriminatie op basis van etniciteit.	Een leerling uit Marokko heeft te maken gehad met racistische opmerkingen van medeleerlingen.
Omgaan met discriminatie		
Behoeftte aan hulp	De leerling geeft aan behoefte te hebben aan hulp bij het omgaan met discriminatie.	Ik zou graag willen weten hoe ik het beste kan reageren als ik gediscrimineerd word vanwege mijn etniciteit.
Ervaring met hulp	De leerling heeft eerder hulp gekregen bij het omgaan met discriminatie.	Ik heb een keer met een mentor gesproken over mijn ervaringen met discriminatie op school en dat heeft me geholpen om ermee om te gaan.
Studiekeuze		
Beïnvloeding	De studiekeuze wordt beïnvloed door externe factoren.	Een leerling uit Afghanistan is door zijn ouders gedwongen om geneeskunde te studeren, terwijl hij eigenlijk liever iets anders wilde doen.
Beperking	De studiekeuze wordt beperkt door de omstandigheden van de leerling.	Een leerling uit Syrië heeft zijn studiekeuze moeten aanpassen omdat zijn diploma niet werd erkend in Nederland.